

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Lausunto Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta (VNS 7/2024vp)

Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausuntomme selonteosta. Valiokunta toivoo lausuntomme avaavan Suomen sisävesien ekologisen kestävyys tilannetta ja siihen liittyviä kehitystrendejä. Yksi valiokunnan näkökulma selontekoon on vesiteeman systeeminen tarkastelu.

Agenda2030 tähtää köyhyyden poistamiseen sekä kestäväan kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Agenda2030 sovittiin YK:n jäsenmaiden kesken vuonna 2015. Se sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi yhdessä saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteista ainakin 6, 14 ja 15 liittyvät Suomen sisävesistöihin.

Suomen sisävesien ekologinen tila

Monien vesistöjemme tila on parantunut huomattavasti sen jälkeen, kun teollisuuden ja yhdyskuntien jätevesiä alettiin puhdistaa tehokkaasti. Maassamme on kuitenkin edelleen valtava määrä rehevöityneitä järviä, perattuja jokia ja padottuja koskia, erityisesti rannikkojen läheisyydessä. Kirkkaiden järvien selkävedet tummuvat. Pienvedet, kuten purot, norot ja lähteet, ovat hälyttävän heikossa tilassa. Suomen sisävesiluonto voi huonosti varsinkin Etelä-Suomessa. Kosteikkolinnuista yli kolmannes on uhanalaisia ja vaelluskalojen kannoista on vain rippeet jäljellä.

Liitteenä olevassa kartassa on Suomen vesistöjen ja merialueen uusi ekologinen tilaluokitus. Tavoitteen 6 selonteon mukaan Suomen järvien pinta-alasta 87 prosenttia oli vuonna 2023 hyvässä tilassa ja vesienhoitosuunnitelmien ja toimenpiteiden toteuttaminen on edennyt hyvin. Jokien tilanne on Suomen ympäristökeskuksen tilastojen mukaan kuitenkin paljon heikompi. Jokipituudesta 65 % on hyvässä tai erinomaisessa ekologisessa tilassa. Huonossa tai välttävässä tilassa on 9 %.

Kokonaiskuva vesistöjemme tilasta on lisäksi puutteellinen. Nykyinen tila-arvio koskee vain noin 6 900 suurta järveä ja jokea, vaikka pelkästään järviä on Suomessa lähes 190 000. Ruotsissa pintavesimuodostumia (joet, järvet, rannikkovedet) on hallituksen esityksen mukaan 23 000 ja pienessä Tanskassakin 10 560. Maamme pienien järvien, purojen ja lähteiden tila on siis valtaosin puutteellisesti tunnettu.

Ekologista kestävyyttä ei siis olla Suomessa saavutettu sisävesien osalta kuin osittain. Tämä johtuu Suomen järvien osalta pääosin siitä, että maa- ja metsätalousmailta valuva hajakuormitus on pysynyt suurena. Jokiemme kuljettama ravinnekuorma mereen ei ole vähentynyt 20 vuoteen. Tästä syystä myöskään rannikkovesiemme rehevöityminen ei ole helpottunut. Tämä todetaan myös tavoitteen 14 selonteossa. Vesirakentamisen jokiluonnolle aiheuttamien vaurioiden korjaus on edennyt hitaasti suureen tarpeeseen nähden

Tavoitteessa ei Suomi ole pysynyt

EU:n vesipuitedirektiivin ja Suomen vesienhoidon alkuperäisenä tavoitteena oli vuoteen 2015 mennessä estää jokien, järvien, rannikkovesien ja pohjavesien tilan heikkeneminen sekä pyrkiä kaikkien vesien vähintään hyvään tilaan. Valtioneuvosto hyväksyi suunnitelmat, joilla tavoitteeseen tuli päästä. Suomi on joutanut aikatauluista ja tavoite on siirtynyt vuoteen 2027. Tavoitteen saavuttaminen näyttää loittonevan sitäkin kauemmas, sillä vesienhoidon ympäristötavoitteita voidaan hallituksen uusien kansallisten säädösten nojalla edelleen jatkaa ja lisäksi myöntää tavoitteisiin heikennyksiä.

Hallituksen toimet

Hallitus edistää ohjelmassaan vesistöjen parempaa ekologista tilaa sekä sisävesissä että merialueella. Vaelluskalakantojen elvyttämisessä ja vesiympäristöjen ennallistamisissa on Suomessa edistytty yli hallituskausien, näin myös Orpon hallituskaudella (NOUSU- ja HELMI-ohjelmat, vesiensuojelun tehostamisohjelma), mikä on todella hienoa. Jokien ja purojen vaellusesteiden poistamisessa on kuitenkin vielä valtavasti tehtävää ja erittäin tärkeää on saada myös vanhentunut vesilaki muutettua.

Maa- ja metsätalouden hajakuormitus on merkittävin Suomen sisävesiin kohdistuva ongelma. Itämereen valuma-alueilta tuleva kuormitus pitäisi kiireellisesti saada kuriin ”joki kerrallaan”. Hallituksen päähuomio ravinnekuormituksen vähentämisessä on Saaristomerellä, jossa pilotoidaan vain muutaman Saaristomereen laskevan vesistön kuormituksen vähentämistä. Hallituksen toimet sisävesien ja merialueen saattamiseksi hyvään ekologiseen tilaan ovatkin täysin riittämättömiä ja osittain vahingollisia, kuten jokien suistojen ruoppaukset

Hallitus pyrkii monin tavoin edistämään vapaaehtoisia toimia metsien ja vesien suojelemiseksi. Merkittävä osa Suomessa tehtävästä vesiensuojelutyöstä tehdään vapaaehtoisvoimin, joissa resurssit eivät mitenkään riitä laaja-alaisiin kunnostuksiin. Jos valuma-alueelta tulevaan kuormitukseen ei puututa, vapaaehtoinen työ vesiensuojelun hyväksy valuu suurilta osin hukkaan.

Sosioekonomiset vaikutukset

Vesistöt ovat tärkeä osa suomalaista sielunmaisemaa, arkea ja hyvinvointia. Suomessa on 782 000 kesämökin omistajaa, 1,5 miljoonaa vesialueen omistajaa ja 1,8 miljoonaa vapaa-ajankalastajaa. Heikkokuntoisten vesistöjen tilan paranemisella olisi huomattavia sosioekonomisia vaikutuksia sillä nämä sijaitsevat usein suurten kasvukeskusten lähistöllä. Vesistöjen ekologian paranemisen lisäksi hyötyä koituisi mm. ihmisten kiinnostuksena asuinpaikkana, matkailulle, virkistykselle, ihmisten terveydelle, huoltovarmuudelle ja rantakiinteistöjen arvolle.

Kansallinen agenda valuma-alueen kuormituksen vähentämiseksi

Vesien hyvää tilaa ei tulla saavuttamaan, niin kauan kun niiden pilaaminen saa jatkua. Tarvitaan systeeminen muutos, joka johtaa siihen, että vedet otetaan huomioon yhteiskuntamme kaikilla osa-alueilla. Ilmastomuutos lisää vesistöihin kohdistuvaa valuntaa ja kuormitusta, joten meillä on kiire ryhtyä toimiin vesistöjemme tilan parantamiseksi.

Kansallisesti maankäytön suunnittelua ja hallintaa tulisi parantaa niin, että vesistövaikutukset sisällytetään ohjaavana tekijänä nykyistä paremmin jo maakuntakaavoihin. Hyvällä maankäytön suunnittelulla voidaan myös varautua niin tulvariskien kuin myös kuivuuden hallintaan. Maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyönä laadittiin viime vuonna valuma-alue suunnittelun tiekartta vuoteen 2030.

Valuma-alueen kuormituksen vähentämisestä tulisi luoda kansallinen agenda vastaavasti kuin aikanaan jätevesipuhdistamoiden rakentamisesta. Jätevedenpuhdistamojen puhdistusvaatimusten yhä tiukentuessa Euroopan Unionin säädösten toimeenpanon myötä, agenda hajakuormituksen aiheuttamien haitallisten vesistövaikutusten vähentämiseksi voitaisiin lähteä toteuttamaan käynnistämällä laaja, valtakunnallinen hajakuormitushanke. Ehdottamme, että tämän hankkeen tavoitteena olisi luoda raamit yhteiselle toiminnalle, huomioiden vesistöjen ja niiden valuma-alueiden luonto- ja käyttöarvot.

Helsinki 7.4.2025

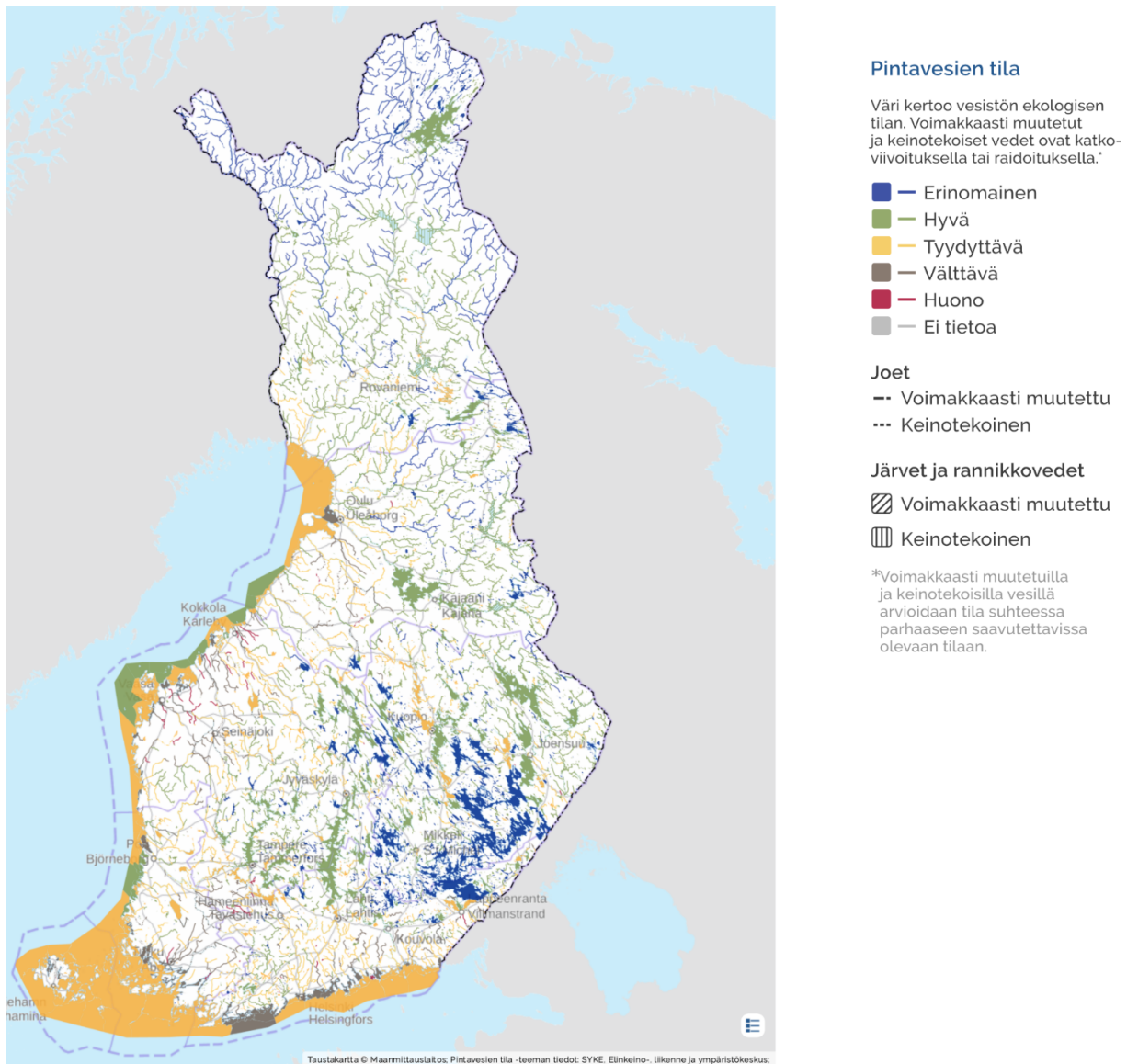
Timo Huttula

Vesistöpaneelin puheenjohtaja

Markku Marttinen

Vesistöpaneelin varapuheenjohtaja

Vesistöpaneeli on Suomen vesistösäätiön koordinoima vesi- ja ympäristöalan asiantuntijoiden riippumaton ja sitoutumaton yhteistyöryhmä. Paneelissa on 17 jäsentä. Suomen vesistösäätiön päämääränä on suomalaisen sisävesiluonnon tilan parantaminen ja vesiin liittyvän kulttuuriperinnön säilyttäminen. Vesistöpaneelin lausunto valiokunnalle on valmisteltu kiinteässä yhteydessä Suomen vesistösäätiön kanssa.

- + jätevesikuormitus on vähentynyt 1970-luvulta lähtien
- maa- ja metsätalouden kuormitus jatkuu
- suurin osa rannikkoa ja siihen laskevia vesistöjä edelleen huonossa kunnossa
- kirkkaat selkävedet tummuvat
- vesiluento uhanalaistuu
- EU:n vesipuitelidirektiivin tavoitteita ei ole saavutettu
- luontokato ja ilmastonmuutos uhkaavat myös vesiämme